

Ἅγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ ('Ησ. ς' 3):
Μιὰ ἀπόπειρα σύνοψης τῆς Θεολογίας
τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης

ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ*

Στὸ Δοξαστικὸ τῶν Αἰῶνων τοῦ Ὁρθρου τῶν Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου) ὁ ὕμνογράφος συνοψίζει ὡς ἐξῆς τὴ βασικὴ ἰδέα πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ ὀρθόδοξη θεολογικὴ σκέψη σχετικὰ μὲ τὸ δόγμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ:

*Ὅτε καιρὸς τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας σου,
πρῶτη ἀπογραφή τῆ οἰκουμένη ἐγένετο,
τότε ἔμελλες τῶν ἀνθρώπων ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα
τῶν πιστευόντων τῷ τόκῳ σου.
Διὰ τοῦτο τὸ τοιοῦτον δόγμα ὑπὸ Καίσαρος ἐξεφωνήθη·
τῆς γὰρ αἰωνίου σου βασιλείας τὸ ἄναρχον ἐκαινουργήθη.
Διό σοι προσφέρομεν καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τὴν χρηματικὴν φορολογίαν,
ὀρθοδόξου πλουτισμὸν θεολογίας,
τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι τῶν ψυχῶν ἡμῶν.*

Αὐτὸ πού ὁ ὕμνογράφος χαρακτηρίζει ὡς «πλουτισμὸν ὀρθοδόξου θεολογίας» εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ βιβλικὴ σκέψη –ἀλλὰ ζωντανὴ καὶ στὴν πατερικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας– πρακτικὴ τῆς ἐξαγωγῆς θεολογικῶν συμπερασμάτων μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση ἱστορικῶν γεγονότων. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὕμνου, ὁ ὕμνογράφος γνωρίζει πολὺ καλά ὅτι ἡ ἀπογραφή τοῦ Καίσαρα Αὐγούστου ἐγίνε γιὰ φορολογικοὺς λόγους, ὅμως τὸ πραγματικὸ αὐτὸ γεγονὸς τὸν ἀφήνει ἀδιάφορο· ἐκεῖνο πού τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ κατανοήσει τὸ πῶς τὸ συγκεκριμένον γεγονὸς ἐντάσσεται στὴν ἱστορία τῆς θείας οἰκονομίας. Ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ Θεὸς παρεμβαίνει ἐνεργὰ μέσα στὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία συνεργαζόμενος μὲ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ βᾶσις τῆς χρι-

* Ὁ Μιλτιάδης Κωνσταντίνου εἶναι Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

σιανικής πίστης πού τή διαφοροποιεῖ οὐσιαστικά ἀπό ὅλες τίς θρησκείες καί τὰ φιλοσοφικά συστήματα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού ἡ *Παλαιὰ Διαθήκη*, ἂν καί περιέχει τίς βασικὲς ἀρχές τῆς ζωῆς καί τῆς πίστης τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ, δὲν εἶναι ἕνα διδακτικὸ ἠθικοπλαστικὸ βιβλίον, δὲν ἀποτελεῖ ἕνα συστηματικὸ ἔργο, κάτι σὰν μία διακήρυξη ἀρχῶν τῆς πίστης, οὔτε ὑπάρχει σ' αὐτὴν κάποια φιλοσοφικοῦ τύπου ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ, οὔτε, πολὺ περισσότερο, κάποιοι ὁρισμοὶ τῆς θεότητας ἢ ἀπαρίθμηση τῶν ιδιοτήτων τῆς κατὰ τὸν τύπο τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μιλάει γιὰ τὸν Θεό, εἶναι νὰ περιγράφει τίς ἐνέργειές του μέσα στὴν Ἱστορία, ὅ,τι, δηλαδή, συμβαίνει ἀπὸ τὴ δημιουργία μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Τὸ συμβαῖνον προτάσσεται τοῦ ὄντος. Αὐτὸ φαίνεται μὲ τὸν πιὸ παραστατικὸ τρόπο στὴν πρώτη ἀφήγηση γιὰ τὴ δημιουργία¹. Τὸ πρῶτο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ φῶς, πού, καθὼς ἐναλλάσσεται μὲ τὸ σκοτάδι, καθορίζει τὸν χρόνο. Ὁ βιβλικὸς συγγραφέας, λειτουργώντας μὲ μιὰ ἐντελῶς ἀπομυθευτικὴ διάθεση, προτάσσει τὸν χρόνο τοῦ χώρου καί τὸν χῶρο τῶν ὄντων πού τὸν πληροῦν. Κατὰ συνέπεια, τὰ πάντα συμβαίνουν ἐν χρόνῳ, τίποτε δὲν εἶναι προαιώνιο, ἄρα τίποτε δὲν εἶναι αὐθύπαρκο καί τίποτε δὲν ἀνήκει στὴ σφαῖρα τοῦ μύθου. Ἀντίθετα, ἡ Συστηματικὴ Θεολογία κάνει λόγο γιὰ τὰ ὄντα καί ὄχι γιὰ τὰ συμβαίνοντα. Τόσο τὸ τριαδολογικὸ ὅσο καί τὸ χριστολογικὸ δόγμα ἀναφέρονται σὲ ιδιότητες καί σχέσεις ὄντων. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ εἶναι ἐμφανὴς καί στὴ χρήση τῆς γλώσσας. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ δεῦτερο συνθετικὸ τῶν ὄρων χριστο-λογία, σωτηριο-λογία, ἀνθρωπο-λογία, ἐσχατο-λογία, κ.λπ. δὲν νοεῖται μὲ τὴ σημασία τῆς ἀντίστοιχης ἐβραϊκῆς λέξης γιὰ τὸν «λόγο», ὡς κάτι, δηλαδή, πού συμβαίνει μεταξὺ δύο προσώπων, ἀλλὰ μὲ τὴ σημασία τῆς ἐλληνικῆς λέξης «λόγος», ὡς κάτι, δηλαδή, πού εἶναι. Ἔτσι, τὸ «Λυτρώσομαι ὑμᾶς ἐν βραχίονι ὑψηλῶ»² μετατρέπεται σὲ λόγο περὶ σωτηρίας, περιγράφεται δηλαδή, μιὰ κατάσταση, ὄχι μιὰ πράξη τοῦ Θεοῦ.

Μὲ βάση τὰ παραπάνω καθίσταται προφανὲς ὅτι «θεολογία» ἀπὸ βιβλικὴ ἄποψη δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνει θεωρητικὴ ἀναζήτηση, λόγο περὶ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς δὲν ἀποκαλύφθηκε μιὰ φορά, μέσῳ κάποιου προφήτη ἢ ἀγγέλου, ἀλλὰ ἀποκαλύπτει συνεχῶς τὸν ἑαυτό του μέσα στὴν Ἱστορία καί αὐτὴ ἡ ἱστορικὴ ἀποκάλυψη συνεπάγεται συγκεκριμένη πρακτικὴ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ διευκρίνιση. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς βεβαιώνει

1. Γεν. 1,1 - 2,4α.

2. Ἐξ. 6,6.

για τον Πατέρα του: «Ούτε φωνήν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑώρακατε»³, για να διευκρινίσει λίγο παρακάτω ότι «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα»⁴. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ δίκαιοι τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης*, τῶν ὁποίων τῆ μαρτυρία ἐπικαλεῖται ὁ Ἰσραήλ, δὲν εἶδαν τὸν Πατέρα ἀλλὰ τὸν Υἱὸ καὶ αὐτὸ κατέστη δυνατὸ δυνάμει τῆς σαρκώσεως. Συγκεκριμένα, ἂν καὶ ἡ κἀθοδος τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον συνέβη σὲ συγκεκριμένο τόπο καὶ χρόνο, ὁ Θεὸς ὡς Δημιουργὸς δὲν δεσμεύεται καὶ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του, ἀλλὰ εἶναι πανταχοῦ παρῶν καὶ στὸν τόπο καὶ στὸν χρόνο. Οἱ συνέπειες ἐπομένως τῆς ἐνανθρώπησης ἀνατρέχουν σὲ ὅλη τὴ δημιουργία, παρελθοῦσα καὶ μέλλουσα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πὺ ἀνατρέχει καὶ ἡ πτώση τοῦ Ἀδάμ. Δυνάμει τῆς σαρκώσεως πὺ ἔλαβε χώρα σὰ ἔσχατα τῆς Ἱστορίας, οἱ δίκαιοι τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης* βλέπουν, ἀκοῦν καὶ ψηλαφοῦν τὸν ἐν σαρκὶ Θεό, αὐτὸν πὺ ἐμελλε νὰ ἔρθει ἀλλὰ καὶ συγχρόνως εἶναι «ὁ ὢν, ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος». Μόνον δυνάμει τῆς σαρκώσεως εἶναι δυνατὸν νὰ δεῖ ὁ Ἰσραήλ τὴν παρέμβαση τοῦ Θεοῦ στὴν Ἱστορία του. Καὶ ἡ συνείδηση τῆς παρέμβασης τοῦ Θεοῦ συνιστᾷ ἕναν ἄλλον τρόπο ἀντίληψης τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου. Ὅταν ὁ προφήτης Ὡσηέ, μιλώντας ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, διαμαρτύρεται πὺ στὸν Ἰσραήλ «οὐκ ἔστιν ἀλήθεια οὐδὲ ἔλεος οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ»⁵ καὶ πὺς «ὡμοιώθη ὁ λαὸς μου ὡς οὐκ ἔχων γνῶσιν»⁶ δὲν κατηγορεῖ τοὺς συμπατριῶτες του για ἔλλειψη βαθιᾶς θεογνωσίας ἢ για ἀδιαφορία στὴν ἐξιχνίαση τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ για ἀδυναμία νὰ δοῦν τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου στὴν Ἱστορία τους. Καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀνικανότητα τοῦ Ἰσραήλ νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ βλέπει ὁ Ὡσηέ τὶς κύριες αἰτίες τῆς κοινωνικῆς ἀνηθικότητας, τῆς πολιτικῆς σύγχυσης καὶ τῆς εἰδωλολατρίας. Εἶναι χαρακτηριστικὸ στὴν προκειμένη περίπτωση ὅτι τὸ ἀντίστοιχο τοῦ ἑλληνικοῦ ἐβραϊκὸ ρῆμα γνωρίζω χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς βιβλικοὺς συγγραφεῖς για νὰ περιγράψει τόσο τὶς ἐρωτικές σχέσεις τῶν ἀνθρώπων (Ἀδὰμ δὲ ἔγνω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε...) ⁷ ὅσο καὶ τὶς σχέσεις ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ (Ἰσραήλ δὲ μὲ οὐκ ἔγνω ... λέγει Κύριος) ⁸. Ὅπως μέσα σὲ μία γαμικὴ σχέση ἐκ-

3. Ἰωάν. 5,37.

4. Ἰωάν. 6,46.

5. Ὡσ. 4,1.

6. Ὡσ. 4,6.

7. Γεν. 4,1.

8. Ἡσ. 1,3.

φράζεται ή πληρότητα της αγάπης μέσα στο ζευγάρι, πληρότητα που αποτελεί πηγή δημιουργικότητας για τον άνθρωπο, κατά ανάλογο τρόπο ή γνώση του Θεού σχετίζεται άμεσα με συγκεκριμένη στάση ζωής. Έτσι, όταν ο ίδιος προφήτης θα θελήσει να περιγράψει τις σχέσεις Θεού - Ισραήλ, δεν θα βρει καλύτερο παράδειγμα από τις δικές του σχέσεις με την πόρνη γυναίκα του.

Κατά παρόμοιο τρόπο, θεωρητική αναζήτηση της αλήθειας κατά το πρότυπο της έλληνικης σκέψης είναι άγνωστη για τους βιβλικούς συγγραφείς. Είναι χαρακτηριστική στην προκειμένη περίπτωση ή σκηνή της παρουσίας του Ίησοῦ μπροστά στον Πιλάτο, όπου ο Ίησοῦς, ως φορέας της βιβλικής σκέψης, δηλώνει: «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γενένημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀλήθειᾳ»⁹ καὶ ὁ Πιλάτος, ὡς φορέας της έλληνιστικῆς σκέψης, αναρωτιέται: «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;»¹⁰. Ἡ «ἀλήθεια» δὲν κατανοεῖται ἀπὸ τοὺς βιβλικούς συγγραφείς ὡς μία φράση της οποίας τὸ περιεχόμενο εἶναι ἀληθινὸ, οὔτε ὡς «ἡ ἀλήθεια», ἡ ὁποία σὲ κάποιον ἰδεαλιστικὸ κόσμον θὰ βρισκόταν καθεαυτή. Σὲ ἐπίπεδο διαπροσωπικῶν σχέσεων ἡ ἀλήθεια πραγματοποιεῖται (πρὸβλ. τὴν ἔκφραση τῶν Ὁ «ποιεῖν ἀλήθειαν» καὶ αὐτὴ ἡ πραγματοποίηση ὁρίζει τις διαπροσωπικὲς σχέσεις. Ἀλήθεια εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὄχι καθεαυτό, στὸ μέτρο, δηλαδή, πὸν διασώζει ἕνα περιεχόμενο μὲ αἰώνια ἰσχὺ, ἀλλὰ στὸ μέτρο πὸν πληρώνεται σὲ αὐτὸ ἡ ἀπαίτηση τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀλήθεια, ἐπομένως, της *Παλαιᾶς Διαθήκης* δὲν διαπιστώνεται στὴν «ἀντικειμενική» ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων της ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ στὴν ἐρμηνεία της ἱστορίας καὶ τὴ θεώρησή της ὡς χώρου ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Ἐνα λάθος πὸν γίνεται συχνὰ κατὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν βιβλικῶν ἀφηγήσεων καὶ πὸν ὀφείλεται στὸν σύγχρονο τρόπο σκέψης εἶναι νὰ θεωρεῖται ἀληθινὸ μόνον ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἐρευνηθεῖ μὲ τις μεθόδους της ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἐτσι, μπροστὰ στὸν φόβο της ἀμφισβήτησης της ἀλήθειας της *Βίβλου* πολλοὶ ἐρμηνευτὲς ἀγωνίζονται νὰ ἀποδείξουν τὴν ἱστορικότητα ὄλων τῶν ἀφηγήσεων. Τὸ πρόβλημα προέκυψε ἔντονο κατὰ τὸν 19^ο μ.Χ. αἰῶνα, μετὰ τὴν ἀνακάλυψη καὶ ἀνάγνωση τῶν κειμένων σφηνοειδοῦς γραφῆς. Ὁ ἐνθουσιασμὸς πὸν ἐπικράτησε στοὺς ἐρευνητὲς ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη αὐτὴ σὲ συνδυασμὸ μὲ τις παρατηρούμενες ὁμοιότητες μεταξὺ τῶν μυθολογικῶν κειμένων της Μεσοποταμίας καὶ της Βίβλου, ὀδήγησαν κατὰ τις ἀρχές τοῦ αἰῶνα στὴν ἄποψη ὅτι ἡ *Παλαιὰ Διαθήκη* δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὴν ἰσραηλι-

9. Ἰωάν. 18,37.

10. Ἰωάν. 18,38.

τική έκδοση των βαβυλωνιακών μύθων, θέση που φυσικά προκάλεσε και σφοδρότατες αντιδράσεις. Παρά τις άκραιοι θέσεις που διατυπώθηκαν και από τις δύο πλευρές, κατέστη στο μεταξύ σαφές ότι δεν είναι δυνατό να άρνηθεί κανείς με σοβαρά έπιχειρήματα την ύπαρξη μυθολογικού ύλικού στη Βίβλο. Ό κήπος της Έδέμ, για παράδειγμα, είναι άναμφίβολα μία εικόνα που άπαντά και στους μύθους της Μεσοποταμίας για τον κήπο των θεών. Τα δένδρα που χαρίζουν ζωή και γνώση και βρίσκονται στο κέντρο του παραδείσου προέρχονται επίσης από άνάλογες μυθικές παραστάσεις της έποχής. Οί διαπιστώσεις αυτές όμως σέ καμιά περίπτωση δεν είναι δυνατό να δικαιώσουν ή να στηρίξουν μιá άρνηση της βιβλικής αλήθειας. Αναζητώντας οί ιεροί συγγραφείς τρόπους για να κάνουν προσιτή στους άναγνώστες τους την αλήθεια, δεν θά ήταν δυνατό να άγνοήσουν τους εύρύτατα διαδεδομένους στην περιοχή τους μύθους. Είναι, άλλωστε, προφανές ότι ή αλήθεια ενός πράγματος δεν έξαρτάται από τó φιλολογικό είδος με τó όποιο έκφέρεται. Πρόβλημα θά προέκυπτε στην περίπτωση που οί μύθοι αυτοί προσλαμβάνονταν αυτούσιοι. Άλλά κάτι τέτοιο δεν παρατηρείται σέ κανένα βιβλικό κείμενο, έφ' όσον σέ καμιά περίπτωση ό μύθος δεν διατηρεί την αυτοτέλειά του και δεν γίνεται σκοπός της αφήγησης. Η άναφορά στον άπογευματινό περίπατο του Θεού στον κήπο της Έδέμ¹¹, για παράδειγμα, προέρχεται από μυθικές παραστάσεις. Στόχος της αφήγησης όμως δεν είναι να περιγράψει μιá συνήθεια του Θεού (π.χ. να κάνει περίπατο τά άπογεύματα στον παράδεισο), αλλά να άναφερθεί στη διάσπαση των σχέσεων του ανθρώπου με τον Θεό. Ό μύθος έδω έξυπηρετεί μόνον τó σκηνικό και δεν άποτελεί την ουσία της αφήγησης. Τό ίδιο ίσχύει και στην περίπτωση του κατακλυσμού. Τόσο στη Βίβλο όσο και στο βαβυλωνιακό *Έπος του Γκιλγκαμές* γίνεται λόγος για μιá κιβωτό, ή όποία κατασκευάστηκε ύστερα από θεία έντολή, προκειμένου να σωθούν όρισμένοι άνθρωποι και κάποια είδη ζώων από την καταστροφή. Όλόκληρη όμως ή ιστορία του Νώε έχει ως θέμα της την κακία των ανθρώπων και τη δικαιοσύνη του Θεού. Τό άποκορύφωμα της αφήγησης βρίσκεται στον τονισμό της αγάπης του Θεού, ό όποιος, παρά την κακία του ανθρώπου, συνάπτει διαθήκη μαζί του. Έτσι, τά σχετικά με τον κατακλυσμό άποτελούν μόνον τó πλαίσιο για τη διακήρυξη αυτών των βασικών αληθειών της βιβλικής πίστης. Άντίθετα, θέμα του *Έπους του Γκιλγκαμές* άποτελεί ή διαμάχη και ή άύθαιρεσία των θεών και άπουσιάζει από αυτό όποιαδήποτε ήθική εκτίμηση

11. Γεν. 3,8έξ.

του κατακλυσμού. Προσλαμβάνοντας, λοιπόν, οί βιβλικοί συγγραφείς ένα γνωστό μυθολογικό θέμα, τὸ μετασηματίζουν τελικὰ κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ τὸ ἀπομυθεύουν πλήρως.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω προκύπτει σαφῶς ὅτι ἡ πρόσληψη μυθολογικῶν στοιχείων, πού ἐξυπηρετοῦν τὴ διατύπωση τῶν βιβλικῶν ἀληθειῶν, δὲν σημαίνει καὶ πρόσληψη τῆς μυθολογικῆς σκέψης. Ἡ οὐσία τοῦ μύθου βρίσκεται στὴ θεώρηση τῶν θεῶν ὡς μέρους τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ τονισμὸς ὁμῶς τῆς ὑπερβατικότητας τοῦ Θεοῦ στὴ *Βίβλο* ἀποκλείει ὅποιονδήποτε συσχετισμὸ τῆς μὲ τὰ μυθολογικὰ κείμενα. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι συχνὰ ἡ βιβλικὴ γλῶσσα εἶναι ἔντονα ἐπιρρασμένη ἀπὸ τοὺς μύθους τῆς περιοχῆς, ἐφ' ὅσον οἱ βιβλικοί συγγραφεῖς ἀντλοῦν ὑλικὸ ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις τοῦ πνευματικοῦ τους περιβάλλοντος, ἰδιαίτερα ὅταν οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς ἀναφέρονται σὲ θέματα, ὅπως ἡ δημιουργία, ἡ προέλευση τοῦ κακοῦ, ἡ σχέση του ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, κ.λπ., πού ἀπασχολοῦν καὶ τοὺς ἴδιους. Παρ' ὅλα αὐτὰ, κατὰ πραγματικὰ ἀξιοθαύμαστο τρόπο, ὁ μῦθος χρησιμοποιεῖται πάντοτε ὡς γλωσσικὴ ἐπένδυση, προκειμένου νὰ διακηρυχθεῖ ἀφηγηματικὰ ἡ ἀλήθεια γιὰ τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ Θεό, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὸν κόσμον τέλειο, ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσίν του, ἐπεμβαίνει σωτηριολογικὰ στὴν Ἱστορία, κ.λπ.. Κοινὸ θέμα ὄλων τῶν ἀφηγήσεων πού περιέχονται στὰ ἔνδεκα πρῶτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τῆς *Γενέσεως* εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὸν Θεό. Ἡ ἐνσωμάτωση τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν, πού ἀρχικὰ ἦταν προφανῶς ἀνεξάρτητες, μέσα σὲ μιὰ ἐνιαία ἀφήγηση ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ καταδείξει τὴν πτωτικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου πού ξεκίνησε μὲ τὴν ἐπανάστασίν του κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κατέληξε στὴν πλήρη διάσπαση τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ὥστε νὰ καταστεῖ ἀναγκαία μιὰ νέα παρέμβαση τοῦ Θεοῦ στὴν Ἱστορία. Ἡ περιγραφή τῆς πορείας αὐτῆς γίνεται μέσα ἀπὸ ζωηρὲς καὶ δραματικὲς εἰκόνες. Κάθε φορὰ πού ὁ ἄνθρωπος ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὸν Θεό, εἴτε μὲ τὴν ἀπόκτηση γνώσης πού θὰ ὀδηγήσει στὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ ἠθικὲς δεσμεύσεις (βρώση ἀπαγορευμένου καρποῦ, Γεν. 3,1ἔξ.) εἴτε μὲ τὴ βιολογικὴ βελτίωση τοῦ εἴδους του (γάμος ὑπερφυσικῶν ὄντων μὲ θνητὲς γυναῖκες, Γεν. 6,1ἔξ.) εἴτε μὲ τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο (οἰκοδομὴ πανύψηλου πύργου, Γεν. 11,1ἔξ.) βιώνει καὶ μιὰ νέα διάσπαση τῶν σχέσεών του μὲ τὸν συνάνθρωπό του· καταστροφὴ τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὸ ζευγάρι (Ἀδάμ - Εὐά), ἀνάμεσα στὰ ἀδελφία (Καὶν - Ἄβελ), ἀνάμεσα στὸν πατέρα καὶ στὸν γιό (Νῶε - Χάμ) καί, τέλος, πλήρης διάσπαση τῆς κοινωνίας (ἀδυναμία συνεννόησης). Ὑπέρομητη γνώση, βιολογικὴ βελτίωση τοῦ εἴδους καὶ ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας χαρακτηρίζουν καὶ τὴ σημερινὴ ἐποχὴ καὶ ἀπὸ

την άποψη αυτή ή βιβλική παράσταση τής πτωτικής πορείας του ανθρώπου, εκτός από έντυπωσιακή, θα μπορούσε να θεωρηθεί και ιδιαίτερα επίκαιρη, καθώς περιέχει μία προειδοποίηση για τὸ σήμερα.

Άρχίζοντας ή *Βίβλος* τήν έξιστόρησή της με τὸ «Ἐν ἀρχῇ», δηλώνει ταυτόχρονα ὅτι σ' αὐτήν τήν ἀρχή ἀντιστοιχεί και ἓνα τέλος. Ὁ,τι μεσολαβεῖ ἀποτελεῖ τήν Ἱστορία, ὅπως τήν ἀντιλαμβάνονται οἱ βιβλικοὶ συγγραφεῖς, τή διαλεκτική, δηλαδή, τῶν πρωτοβουλιῶν τοῦ Θεοῦ και τῶν ἀπαντήσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο ή *Παλαιὰ Διαθήκη* περιγράφει τήν ἱστορία τῶν σχέσεων τοῦ Θεοῦ με τὸν ἄνθρωπο εἶναι νὰ ἀφηγεῖται μία ἐπιμέρους ἱστορία. Ὁμως αὐτή ή ἐπιμέρους ἱστορία τοῦ Θεοῦ με ἓναν λαὸ δὲν χάνει ποτὲ τήν ἀναφορά της στήν ἱστορία τοῦ συνόλου, στήν ἱστορία τής ἀνθρωπότητας και τοῦ κόσμου. Ἡ *Παλαιὰ Διαθήκη* ἀρχίζει και τελειώνει με τὸν ἴδιο τρόπο. Στις ἀρχές της ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς στὸν κόσμο και στήν ἀνθρωπότητα ὡς σύνολο και τὸ ἴδιο κάνει και στὸ τέλος στὰ ἀποκαλυπτικά κείμενα. Ὑπάρχει μία ἄμεση ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στήν ἀρχέγονη ἐποχή και στὰ ἔσχατα, ὅπως προκύπτει και ἀπὸ τή γλῶσσα και τήν ὀρολογία πὸν χρησιμοποιοῦν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς. Ἀνάμεσα στις ἀπαρχές και τὰ ἔσχατα διαδραματίζεται μία ιδιαίτερη ἱστορία τοῦ Θεοῦ με μιὰ ομάδα ἀνθρώπων. Ἡ ἱστορία αὐτή ἀρχίζει με τήν κλήση ἑνὸς περιπλανώμενου βοσκοῦ, τοῦ Ἄβραάμ, τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πὸν δέχεται νὰ ἀκολουθήσει ἀνεπιφύλακτα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, και γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸν ἀξιώνει νὰ γίνει γενάρχης ἑνὸς λαοῦ πὸν θὰ εἶναι φορέας αὐτῆς τής ἐμπειρίας τής συνεργασίας τοῦ Θεοῦ με τὸν ἄνθρωπο σὲ ἱστορικὸ ἐπίπεδο. Ἡ ἱστορία συνεχίζεται με τήν σωτηρία τῶν ἀπογόνων του Ἄβραάμ ἀπὸ τήν Αἴγυπτο πὸν ἀντιστοιχεῖ στή σωτηρία τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τή Βαβυλῶνα και φθάνει στὸν σκοπὸ της με τή σωτηρία ἐν Χριστῷ, ή ὁποία με τή σειρά της θεμελιώνει τήν ἐπιμέρους ἱστορία τής χριστιανικῆς Ἐκκλησίας πὸν ὁμως και πάλι ἀναφέρεται σὲ ὀλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα.

Ἡ ιδιαίτερη σχέση τοῦ Θεοῦ με μιὰ ομάδα καθορίζεται ἀπὸ σωτηριώδεις ἐνέργειες· εἶναι μιὰ ἱστορία σωτηρίας, πὸν συνήθως ὀνομάζεται «Ἱστορία τής Θείας Οἰκονομίας». Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, ἂν και συνήθης στή θεολογική γλῶσσα δὲν εἶναι πάντοτε σαφής, γι' αὐτὸ χρειάζεται κάποια ἐπεξήγηση. Τὸ ἀποφασιστικὸ σ' αὐτήν τήν ἱστορία δὲν εἶναι οἱ σωτηριώδεις καταστάσεις, ἀλλὰ οἱ ἐμπειρίες τής σωτηρίας. Ὁμως ή ἱστορία αὐτή δὲν περιλαμβάνει μόνο σωτηριώδεις ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸ του. Μία ἱστορία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ σωτηριώδεις ἐνέργειες ή ἐμπειρίες τής σωτηρίας. Ἡ καθοριζόμενη ἀπὸ τίς σωτηριώδεις ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ ἱστορία παραμένει

στενά συνδεδεμένη με τη μέριμνα του Θεού για τον κόσμο. Ο κριτής πρέπει να γεννηθεί, ο προφήτης πρέπει να φάει και ο ιερέας χρειάζεται ζῶα για να θυσιάσει. Έτσι η πρόνοια του Θεού φροντίζει την οικόγένεια, τη σοδειά στα χωράφια, τα ζῶα στα βοσκοτόπια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο δηλώνεται ὁ παγκόσμιος χαρακτήρας τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ συντηρεῖ τὶς οἰκογένειες, τὶς φυλές, τοὺς λαοὺς, ἀκόμη καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἀκόμη καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα ποὺ παραμένει στὰ χέρια τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐπεκτείνεται σὲ ὅλα τὰ ζωντανὰ δημιουργήματα, σὲ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα ὡς σύνολο.

Ἡ σύνδεση τῶν σωτηριωδῶν ἐνεργειῶν μετὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ στὶς ἀφηγήσεις τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης* ἔχει ὡς συνέπεια τὸ νὰ ὑπόκειται πάντοτε στὴν ἰδιαίτερη ἱστορία τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸν λαὸ του ἡ παγκόσμια προοπτικὴ. Στὴν ἀρχὴ τῆς πατριαρχικῆς ἱστορίας ἡ προοπτικὴ αὐτὴ καθίσταται ἐμφανῆς μετὰ τὴν ὑπόσχεση «καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς»¹² ποὺ δίνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν Ἀβραάμ. Στὴν ἱστορία τῶν προφητῶν τὰ ὅσα συμβαίνουν στὸν Ἰσραήλ τίθενται στὸ ὑπόβαθρο τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν καὶ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Στὸ τέλος τῆς προφητείας βρίσκεται ὁ (δοῦλος τοῦ Κυρίου), ὁ ὁποῖος ἀποστέλλεται «εἰς φῶς ἐθνῶν, εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»¹³ καὶ ἀργότερα, στὶς ἐσχατολογικὲς προφητεῖες, ἡ σωτηρία ἀνοίγεται σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς. Καὶ τέλος, ὁ Ἰησοῦς πεθαίνει στὸν σταυρό, ἐπειδὴ «οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον»¹⁴. Καθίσταται, ἐπομένως, προφανὲς ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸν λαὸ του ἔχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος τὴν ἀνθρωπότητα ὡς στόχο. Ὅταν χάνεται αὐτὸς ὁ στόχος –καὶ αὐτὸ συμβαίνει κάθε φορὰ ποὺ ἀπομονώνεται ἓνα βιβλικὸ γεγονός ἀπὸ τὴ συνάφεια τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἀντικειμενοποιεῖται– ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ συναρπαστικὲς ἀφηγήσεις, ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ ὑψηλὲς ἠθικὲς ἢ θεολογικὲς διδασκαλίαι παύουν νὰ εἶναι *Ἁγία Γραφή* καὶ κατανοοῦν εὐσεβεῖς ἱστορίες.

Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, τὸ περιεχόμενο τῆς *Βίβλου* εἶναι ἡ ἱστορία τῆς σωτηρίας, κάθε τί ποὺ συμβαίνει ἀξιολογεῖται ἀπὸ τὸν βιβλικὸ ἱστορικὸ ὡς καλὸ ἢ κακὸ ὄχι μετὰ βάση κάποιο ἀντικειμενικὸ ἠθικὸ κριτήριον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἂν συντελεῖ στὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ καὶ προάγει τὸ σχέδιόν του γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου ἢ ὄχι: «Καὶ λήψομαι ἐμαυτῷ ὑμᾶς λαὸν ἐμοὶ καὶ ἔσομαι ὑμῶν Θεός, καὶ γνώσε-

12. Γεν. 12,3.

13. Ἠσ. 49,6.

14. Ἰωάν. 3,16.

σθε ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ τῆς καταδυναστείας τῶν Αἰγυπτίων»¹⁵.

Ἡ ὁλόκληρη ἡ ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπως περιγράφεται στὴ *Βίβλο*, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴν περιόδων κρίσεων καὶ περιόδων δυναμικῆς πορείας πρὸς τὴν πραγμάτωση τῶν στόχων τοῦ σχεδίου τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ Ἄβραάμ εἶναι γέρος καὶ ἄτεκνος, ὁ Ἰσαὰκ ὁδηγεῖται στὸ θυσιαστήριο, ὁ Ἰακώβ ἀναγκάζεται σὲ φυγὴν στὴ Μεσοποταμία, ὁ Ἰωσήφ καταλήγει στὶς φυλακὲς τῆς Αἰγύπτου, ὁ Μωυσῆς ρίχνεται στὸν Νεῖλο καὶ ἀργότερα αὐτοεξορίζεται στὴν Μαδιάμ, οἱ Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο ἀντιμετωπίζουν πλῆθος κινδύνων ἀπὸ πείνα, δίψα, ληστρικές ἐπιδρομὲς καὶ ἐσωτερικὲς ἐπαναστάσεις, ὄχρωμενὲς πόλεις ἐμφανίζονται ὡς ἀνυπερέβλητα ἐμπόδια γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς Χαναάν, ἡ ἐχθρότητα τῶν γειτονικῶν φυλῶν κατὰ τὴν περίοδο τῶν κριτῶν ἀπειλεῖ μὲ ἀφανισμό τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ Σαούλ, παρὰ τὴ γενναιότητά του, κρίνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀκατάλληλος γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν στόχων τῆς ἐκλογῆς του, ὁ Δαβὶδ ἀντιμετωπίζει ἀλλεπάλληλες ἀρνητικὲς καταστάσεις ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν του, τὸ βασιλεῖο πού ἴδρυσεν διασπᾶται καὶ ἡ διαφθορὰ τῆς βασιλικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐξουσίας στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες θὰ φέρουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τῶν βασιλείων, τὴν ἐξορία τοῦ λαοῦ καὶ τὴν διασπορὰν τοῦ σὲ ὁλόκληρη τὴ γῆ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρνητικὲς καταστάσεις φαίνονται ἀνυπερέβλητες καὶ ἀπειλοῦν μὲ ματαίωση τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, ὅμως ὁ Θεὸς ἐπεμβαίνει πάντοτε τὴν κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ δώσει λύσεις στὰ ἀδιέξοδα, ἐκλέγοντας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν τὰ κατάλληλα κάθε φορὰ πρόσωπα. Αὐτὸ πού καθιστᾶ ἕνα πρόσωπο ἄξιο τῆς θείας ἐκλογῆς δὲν εἶναι κάποιες ἰδιαιτέρως σωματικὲς ἢ διανοητικὲς ἰκανότητές του ἀλλὰ ἡ ἐτοιμότητά του γιὰ ὑπακοὴν στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Στὶς περισσότερες περιπτώσεις τὰ πρόσωπα πού ἐπιλέγονται ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων του θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐντελῶς ἀκατάλληλα: «ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρὰ, καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ»¹⁶. Ἔτσι, ὁ καθοδηγητικὸς ρόλος τοῦ Θεοῦ στὴν παγκόσμια ἱστορία προβάλλει ἀκόμη ἐντυπωσιακότερα, καθὼς ὁ ἀποφα-

15. Ἐξ. 6,7.

16. 1Κολ. 1,27-28.

σιστικὸς παράγοντας πού κινεῖ τὴν Ἱστορία εἶναι ἡ χάρη καὶ ἡ δύναμη τοῦ Πνεύματός του καὶ ὄχι οἱ ὅποιες ἰκανότητες τῶν πρωταγωνιστῶν.

Αὐτὸ φαίνεται χαρακτηριστικὰ στὶς σχετικὲς μὲ τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Δαβὶδ βιβλικὲς ἀφηγήσεις. Ὁ Σαοὺλ ἐμφανίζεται ὡς χαρισματικὸς ἡγέτης πού δίκαια ἀνακηρύσσεται βασιλιάς ἀπὸ τὸν λαό του. Ἀντίθετα, ὁ Δαβὶδ θεωρεῖται ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ στενὸ οἰκογενειακὸ του περιβάλλον ἀσήμαντος καὶ ἀκατάλληλος γιὰ ἕναν τέτοιο ρόλο¹⁷. Ὁ πρῶτος εἶναι ἕνας ἥρωας τοῦ λαοῦ του πού ἀφιέρωσε ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του στὴν προσπάθεια νὰ ἀπαλλάξει τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῶν Φιλισταίων. Ὁ Θεὸς τοῦ ἐτοίμασε αἰώνια βασιλεία¹⁸, ὁ ἴδιος ὅμως δὲν στάθηκε ἰκανὸς νὰ τὴ διατηρήσει. Ὁ δεῦτερος παρασύρεται συχνὰ ἀπὸ τὰ πάθη του καὶ πέφτει σὲ βαρῦτατα ἁμαρτήματα. Γιὰ τὴ σύγχρονη, σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸν δυτικοευρωπαϊκὸ ἠθικισμό, σκέψη¹⁹ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Δαβὶδ ὡς ἐκλεκτοῦ καὶ ἀγαπημένου τοῦ Θεοῦ φαίνεται ἀκατανόητη. Ἄν ὅμως ἡ ἁμαρτία ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἄνθρωπο ἀφήνοντας πάντοτε ἀνοιχτὴ τὴ δυνατότητα τῆς ἐπιστροφῆς. Ἐκεῖνο πού ὀδήγησε τελικὰ τὸν Σαοὺλ στὴν ἀπώλεια τῆς θείας εὐνοίας δὲν ἦταν οἱ ἁμαρτίες του ἀλλὰ ἡ ἀδυναμία του νὰ ἐμπιστευθεῖ στὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθετα, ἐκεῖνο πού ἀνέδειξε τὸν Δαβὶδ δὲν ἦταν, βέβαια, ἡ προσωπικὴ του ἠθικὴ ἀλλὰ ὁ σταθερὸς προσανατολισμὸς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη του στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ πού ἔχει τὴ δύναμη νὰ ὑπερνικήσει ὅποιοδήποτε ἐμπόδιο προβάλλει ἢ ἁμαρτία στὴν ἐπίτευξη τῶν θείων στόχων. Οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀγγελικὲς ὑπάρξεις ἀλλὰ ἄνθρωποι μὲ πάθη καὶ ἀδυναμίες· ἡ ταπεινὴ ὑποταγὴ τους ὅμως στὸ θεῖο θέλημα τοὺς ἀξιώνει νὰ γίνουν συνεργάτες τοῦ Θεοῦ.

Τὸ παραπάνω παράδειγμα ἀποκλείει ὅποιαδήποτε ἰουδαϊκὴ - νομικὴ ἀνάγνωση τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης* καὶ ὅποιαδήποτε κατανόηση τῆς σωτηρίας ὡς ἐπιβράβευσης τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἠθικὴ συμπεριφορὰ εἶναι συνέπεια τῆς σωτηρίας, ἢ ὅποια δίδεται ὡς δῶρο στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ποτὲ τὸ ἀντίθετο. Στόχος τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ Θεοῦ στὴν Ἱστορία δὲν εἶναι ἡ ἠθικὴ διόρθωση μεμονωμένων ἀνθρώπων, ἔστω καὶ πρωταγωνιστῶν στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ πρωτίστως ἡ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

17. 1Βασ. 16,11.

18. 1Βασ. 13,13.

19. Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια πληθαίνουν τὰ διάφορα δημοσιεύματα πού καταγγέλλουν τὴν ἀνηθικότητα τῶν βιβλικῶν ἡρώων καὶ προτείνουν τὴν ἀπάλειψη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ Βίβλο.

Σε τί συνίσταται ἡ σωτηρία αὐτὴ προκύπτει καὶ πάλι ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις ποὺ περιέχονται στὰ ἔνδεκα πρῶτα κεφάλαια τῆς *Γενέσεως*. Ὅπως ἀναφέρθηκε, οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν ἀναφορὲς σὲ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ ἀρχέγονου παρελθόντος, ἀλλὰ περιγράφουν καταστάσεις ποὺ ἀναφέρονται στὶς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἐπαναλαμβάνονται συνεχῶς μέσα στὴν Ἱστορία. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἱστορικῆς του πορείας ὁ ἀνθρώπος ἐπιχειρεῖ μὲ τὰ ἴδια ἀκριβῶς μέσα, τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ ἠθικὲς δεσμεύσεις, τὴ βιολογικὴ βελτίωση τοῦ εἴδους του καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στὶς δυνατότητες τῆς τεχνολογίας, νὰ πετύχει τὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὸ κακὸ ποὺ τὸν καταδυναστεύει. Οἱ βιβλικὲς ἀφηγήσεις δείχνουν μὲ τὸν πιὸ γλαφυρὸ τρόπο ὅτι κάθε φορὰ ποὺ ὁ ἀνθρώπος νομίζει ὅτι κάνει ἓνα βῆμα προόδου ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὸν Θεό, ἀμέσως διαπιστώνει ὅτι βρῖσκεται σὲ χειρότερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη κατάσταση. Ἡ σωτηρία, κατὰ συνέπεια, ποὺ ἐπαγγέλλεται ὁ Χριστὸς δὲν συνίσταται στὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ κάποια ὑποτιθέμενη ἀρχέγονη ἐνοχί, ἀλλὰ στὴ δυνατότητα ποὺ παρέχεται στὸν ἀνθρώπο νὰ ἀποκαταστήσει καὶ νὰ ἀναπτύξει τὴ σχέση του μὲ τὸν Θεό, ἀποκτώντας ἔτσι ἓνα ἀσφαλὲς κριτήριο γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐκτίμηση τῆς θέσης καὶ τοῦ ρόλου του μέσα στὸν κόσμον, ὥστε σὲ συνεργασία μὲ τὸν Θεὸ νὰ πετύχει τὴν ἀνακαίνιση ὁλόκληρης τῆς δημιουργίας. Δὲν εἶναι, ἄλλωστε, τυχαῖο ὅτι ὁ ἴδιος Χριστὸς, περιγράφοντας στὴν τελευταία του προσευχὴ πρὸς τὸν Πατέρα τὸ περιεχόμενο τῆς σωτηρίας ποὺ ἔφερε στὸν κόσμον, χρησιμοποιοῖ καὶ πάλι, ὅπως οἱ προφῆτες τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης* τὸ ρῆμα γνωρίζω: «αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἵνα γινώσκωσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»²⁰.

20. Ἰωάν. 17,3.